

Ωδή ημιτελής και άτεχνη για τον Γιώργο Παπαϊωάννου*

Το ίδιο το είναι του ανθρώπου (τόσο το εσωτερικό όσο και το εξωτερικό) αντιπροσωπεύει μια βαθύτερη επικοινωνία. Είναι σημαίνει επικοινωνείν. Ο απόλυτος θάνατος (το μη είναι) σημαίνει να μην ακούγεται, να μην αναγνωρίζεται, να μη σε θυμούνται. [...] Είναι σημαίνει είναι για τον άλλο και μέσω του άλλου είναι για τον ίδιο. Ο άνθρωπος δεν διαθέτει μια ανεξάρτητη εσωτερική περιοχή, αλλά βρίσκεται ολόκληρος και πάντα, πάνω στο σύνορο· βλέποντας στο βάθος του εαυτού του ο άνθρωπος συναντά τα μάτια του άλλου και βλέπει με τα μάτια του άλλου.

Μιχαήλ Μπαχτίν,
Αισθητική της λεκτικής δημιουργίας

Το καλύτερο ποίημα είναι ένα άγραφο ποίημα.
Η ζωντανότερη μνήμη είναι η μνήμη που δεν γράφεται
και επιμένει εκεί, ενοχική κι ατέρμονη, χωρίς να περάσει στην εξουσία του
γραπτού και του ειπώσιμου,
σαν το σκουλήκι που αργοτρώνει τα σωθικά της γης
για να τη γεμίσει με αέρα ζωογόνο.

Ο Βασίλης Αλεξίου διδάσκει στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

* Ο Γιώργος Παπαϊωάννου (Πλατύστομο Φθιώτιδος 1944 – Wuppertal Γερμανίας 2000), φίλος, σύντροφος (στα χρόνια της παραμονής μου στην τότε Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και μετά) και ένας ξεχωριστός αγωνιστής της Αριστεράς και της εργατικής τάξης, ήταν ένας από τους τόσους αφανείς «στρατιώτες της Σαλαμίνας» που σε σκληρούς καιρούς πάλεψαν με πείσμα, με χαμόγελο και με ένα εξαιρετικό αίσθημα δοσίματος και μοιράσματος για να φέρει πιο κοντά εκείνο το μπλοχανό Noch nicht Sein. Το κείμενο τούτο που ξεκίνησε ως μια γραφή ιδιωτική, για να μοιραστεί με κάποιους φίλους, μπαίνει εδώ (με τη μορφή προσωποποιημένου διαλόγου μαζί του) ως αναπλήρωμα της δικής μου συμμετοχής στο σχετικό με τη μνήμη αφιέρωμα της *Ουτοπίας*.

1.

Η μνήμη είναι σαν το βγαλμένο δόντι,
η γλώσσα πάντα ανιχνεύει την απουσία του.

Η μνήμη είναι σαν βγαλμένο δόντι
κι ο θάνατος ένας απλός οδοντίατρος,
της ζωής δημόσιος υπάλληλος.
Είναι γι' αυτό που κάθε που γλύφω το κενό
μένει στη γλώσσα μου η μυρωδιά του τροχού.

2.

Η μνήμη είναι σαν το βγαλμένο δόντι.
Κι οι φίλοι μας που φύγαν κενά στην οδοντοστοιχία της ψυχής μας.
Μνήμη φαφούτικη, σφραγισμένα όνειρα, βγαλμένοι φρονιμίτες...
Η γλώσσα, ο λόγος πασχίζει να γεμίσει το κενό
σαν εκείνη την περίεργη αλοιφή που χρησιμοποιούν στα σφραγίσματα.
Λόγος που φοβάται μη γίνει εμπόρευμα,
φοβάται μη γίνει δάκρυ πλαστικό της γραφής,
εμπορεύσιμο στην οικονομία της ψυχανάλυσης
ή στην ψυχανάλυση της οικονομίας.

3.

Καιρό τώρα που ήθελα να γράψω για τον Γιώργο.
Καιρό τώρα που δεν ήθελα να γράψω τίποτε για τον Γιώργο.
Θέλω να πω δεν ήθελα να τελειώσω καμιά γραφή.
Για να έχω μέσα μου κάτι σαν τα σχοινάκια που κάποιοι δένουν στο χέρι τους
για να μην ξεχάσουν να θυμηθούν κάτι,
ίσως τις ανύπαρκτες τύψεις τους
ή ακόμη την ανυπαρξία των τύψεων
για εκείνο που είχαν και δεν έδωσαν
για την αγάπη που είχαν και δεν έδωσαν
θέλω να πω.

Κι όμως δεν ήταν έτσι
κι όμως δεν είναι έτσι:
θέλω να πω πως ο Γιώργος ποτέ δε σ' άφηνε να νιώθεις τύψεις
κι ούτε κι εγώ τις ένιωθα.
Αφού μην γράφοντας τον θυμόμουν πιότερο,
γιατί έπρεπε να γράψω.

Με καταλαβαίνετε θαρρώ,
κι αν όχι θα σας αντιγράψω τα λόγια από μιαν άλλη γλώσσα
–αλλόγλωσση κι αυτή–
που μιλάει κι αυτή γι' άλλο κενό κι άλλη σιωπή:
*Μακάριος εκείνος όταν
τον κατάκλυσε ο θάνατος
γκρεμίζοντας τη λαλιά του
σα να μπουκώθηκε με χιόνι
και μούδιασε η φτέρουγα του κόσμου·
μακάριος ο ταραγμένος απ' το αίνιγμα του δυόσμου.*

*Μακάριος ο Θεόφιλος που άγιασε με περικεφαλαία.
Μακάριος ο Διονύσιος κόμης Σολωμός
άγων φάος αγνόν απ' το αλωνάκι, μακάριος,
όταν έπαυε να γράφει
κ' έγγραφε μέσα-μέσα στην ψυχή του
πίνοντας.¹*

4.

Έτσι λοιπόν παύοντας να γράφω
έγγραφα μέσα στη ψυχή μου μνήμες πίνοντας.

5.

Καιρός να λύσω το σκοινάκι
αφού η μνήμη είναι εδώ και επιστρέφει ακατάπαυτα
ζωντανή,
διηγετική,
ατέρμονη.
Στέκεται για λίγο στο γέλιο του,
γέλιο σπαρμένο μουσική
κι ελλέβορο
γέλιο που χώραγε όλο τον κόσμο,
(πρέπει να χαμηλώσω τη γραφή, να μη νομιστεί
νόμισμα και εμπόρευμα, οβολός για το πέρασμα με τη βάρκα).
Πρέπει να χαμηλώσω τη γραφή
να μείνει μονάχα το κρύσταλλο της μνήμης
να μείνει μόνο το κρύσταλλο του γέλιου
να μείνει μόνο της ψυχής το κρύσταλλο.

Έτσι λοιπόν κοιτάω μέσα από το κρύσταλλο της μνήμης,
βράδυ βροχερό του χειμώνα,
με μιαν εικόνα δασική της Μακρακώμης και του Πλατύστομου,
αντάρτες παππούδες να κατεβαίνουν απ' τα σελώματα,
με σταυρωτά στα στήθια τους τα φυσεκλίκια τ' ανεκπλήρωτου
ή του προδομένου...
Στα μάτια τους η νοσταλγία από εκείνο το *Noch nicht Sein*² του γερο-Bloch
που δεν τον ήξεραν, που δεν το ξέρανε,
κι όμως για τούτο πάλευαν
δίχως να ξέρουν.

Τούτο το βλέμμα κράταγε μέσα του ο Γιώργος.
Τούτο το βλέμμα πασχίζω και 'γω να κρατήσω ανιστορώντας το.

Έτσι λοιπόν κοιτάω μέσα απ' το κρύσταλλο της μνήμης:
Νύχτες υγρές του γοτθικού βορρά
ατέλειωτες μέσα στον καπνό των τσιγάρων
(κάποτε χειροποίητα με μια μηχανή αυτοσχέδια
κι άλλοτε αγορασμένα τότες με 4 γερμανικά μάγκα, αν θυμάμαι, σε
αντόματα μηχανήματα)
μα πιο πολύ μέσα στη γλύκα της συζήτησης
στην κάψα ζητημάτων που ποτέ δε λύθηκαν
κι όμως μας ήταν, μας είναι πάντα τόσο κοντινά,
γιατί ο άνθρωπος το άλυτο παλεύει για να λύσει,
τ' άλλα τού τα λύνουν ειδικοί και παρατρεχάμενοι
κι υδραυλικοί της βρύσης και της ψυχής υδραυλικοί και ηλεκτρολόγοι
κι ακόμη και οδοντίατροι της μνήμης
για τα χαμένα δόντια των ανθρώπων
για τη χαμένη μνήμη των ανθρώπων....

6.

Αλήθεια τι βλέπουν οι άνθρωποι
σαν έχουν τα μάτια τους κλειστά;
(Φαντάζομαι)
λόγια άρρητα, οράματα αόρατα,
εικόνες χαραγμένες στον αμφιβληστροειδή του αύριο
προβολές από τα αντεστραμμένα βλέφαρα της μνήμης.
Κι όμως είμαι σίγουρος πως ο Γιώργος τις είδε
και τις βλέπει.

Θέλω να πω
για εκείνο το βλέμμα που τώρα συναντά το δικό μου
ξέροντας πως γράφω γι' αυτόν,
ξέροντας πώς θα 'γραφα γι' αυτόν,
για εκείνη την ευκρίνεια,
καλειδοσκόπιο στιγμών που πέρασαν
δεν χάθηκαν,
έμειναν μέσα μας.
Σωστότερα το αλάτι τους,
γιατί η ζωή κυλάει ωσάν τη θάλασσα
παλεύουμε να την πιάσουμε
κι όλο και μας ξεφεύγει.
Στα άδεια μας χέρια μονάχα τ' αλάτι απ' το πέρασμά της.
Και εάν το άλας μωρανθή επί τίνι αλισθήσεται;
Αναδεύω στα χέρια μου τ' αλάτι που έμεινε
από χιλιάδες στιγμές, ώρες πολλές, κουβέντες ατελείωτες
για το αύριο που δεν τελειώνει
για το χθες που περπατάει ανάμεσά μας,
σαν εμένα τώρα που σηκώνομαι να πιάσω τον καπνό μου
να στρίψω ένα τσιγάρο,
για τούτη την κίνηση
που 'γινε κιόλας χτες...
Κι ο Γιώργος να μου χαμογελάει αντίπερα...
Ατόφιος.
Ακέραιος.
Απαστράπτων.
Μνησιπήμων.

7.

Το σχοινάκι απ' το χέρι μου λύθηκε για τις ανάγκες της γραφής.
Προσεκτικά το ξαναδένω τώρα γιατί ξέρω,
ξέρουμε
πως η μνήμη δεν είναι πάρεξ ζωή
η ζωή των άλλων που κατοίκησαν και κατοικούν μέσα μας
συγκροτώντας
και συγκρατώντας μας.
Κάπου εκεί μέσα είναι κι ο Γιώργος
και βγαίνει μόνον
όταν του λέω «Φτου! Ξελευτερία»

ή ακόμη
 –σαν τα παιδιά που παίζουνε κρυφτούλι–
 «κρεμμύδι!» ή «σκόρδο!»,
 κουβέντες που καταλαβαίνουν
 όσοι τις κουβέντες,
 δεν χρειάζονται.

.....
8.

Στο μεταξύ πέρασαν χρόνια και μήνες και μέρες
 και νύχτες, πολλές, πάρα πολλές, νύχτες
 και καλοκαίρια κι άνοιξες
 πίσω κοιτώντας και ξαναμερεμετίζοντας τη γραφή.
 Νύχτες που σκέφτομουν τον Γιώργο
 κι όταν διάβαζα στίχους όπως
*Τις νύχτες γράφεται το μέλλον μας*³
 συμπλήρωνα:
 τις μέρες κάνουμε απλώς μερεμέτια στο παρόν μας.

Έτσι κι εγώ μερεμετίζοντας κάθε τόσο τούτη τη γραφή
 πολλές φορές
 και σβήνοντας και διορθώνοντας και ξανασβήνοντας
 κατάλαβα πως αυτό και μόνο αξίζει
 το συνεχές σβήσιμο και το ξανασβήσιμο
 το συνεχές πλέξιμο και ξαναπλέξιμο
 ωσάν το υφαντό της Πηνελόπης
 για να καρτεράμε πάντα έναν γυρισμό,
 τον γυρισμό που είναι μέσα μας θέλω να πω.

9.

Εδώ θα τελειώσω.
 Θα τελειώσω με στίχους
 που
 ατέλειωτοι θα μείνουν
 που δεν μπορεί παρόλα να μείνουν ατέλειωτοι
 γιατί:
*τίποτε τελειωτικό δεν έχει συμβεί ακόμα στον κόσμο, ακόμα δεν έχει ειπωθεί η τελευταία
 λέξη του κόσμου ή η τελευταία λέξη για τον κόσμο [και ένα κομμάτι αυτού του κόσμου,*

τον Γιώργο]. Ο κόσμος [όπως κι η μνήμη κι η ελπίδα] είναι ανοιχτός και ελεύθερος, είναι ακόμα μπροστά και θα είναι πάντα μπροστά μας.⁴

Έτσι λοιπόν κάνοντας ξανά κόμπο το σχοινάκι στο χέρι μου,
κάνοντας ξανά κόμπο τη μνήμη στο λαιμό μου
γράφω:

Στου Πλατυστόμου τα βουνά σύννεφα κουβεντιάζουν
μιλάν για ίσκιους μακρινούς που χάνονται το βράδυ
για της αυγής το κρύσταλλο, για της νυχτιάς το χάδι,
για των ανθρώπων τους καημούς, για των παιδιών το κλάμα.

Στου Πλατυστόμου τα βουνά οι μνήμες μας στοιχειώνουν
τρυγάν τη μέρα απήγανο, τη νύχτα τρώνε χιόνι,
μάχονται κι αντρείεύνται, πέφτουν στη γης, θυμώνουν
και καρτερούν την Άνοιξη να βγουν για να βοσκήσουν.

Στου Πλατυστόμου τα βουνά ο Γιώργος ταξιδεύει
και μας κερνάει χαμόγελα και μας δωρίζει γέλιο
χαϊδεύει τ' άσπρα μας μαλλιά και τις στυφές μας μνήμες
κι ύστερα κλαίει από χαρά που μέσα μας υπάρχει.

Κι αν κάποια νύχτα ακουστεί το «Φτου! ξελευτερία!»
θα σηκωθεί και θα ντυθεί το κόκκινο μπουφάν του
μαζί μας θε να πορευτεί στις άκρες των ονείρων
για έναν κόσμο που θα ζει κι ο θάνατος μαζί μας.

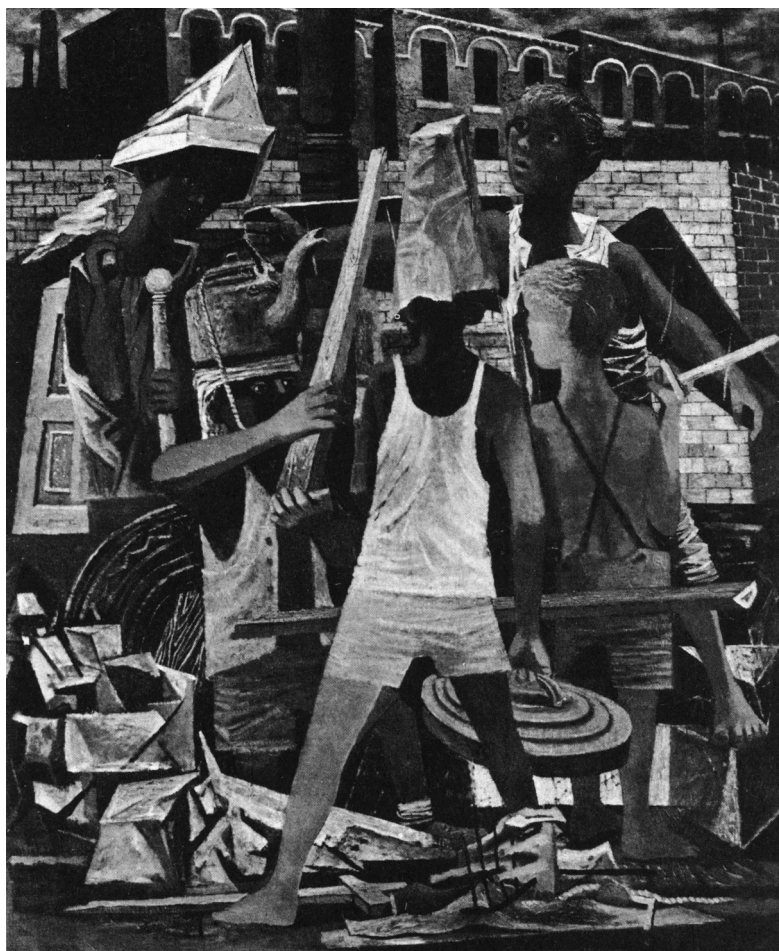
Κι ύστερα.....

καλοκαίρι βροχερό του 2005, του Αλωνάρη η 15^η μέρα.....:

Γιατί να γράψω κι άλλο για τον Γιώργο
αφού η γραφή απλώς διαγράφει
αυτό που η μνήμη κρατάει σε τρεις και παραπάνω διαστάσεις;

Σημειώσεις

1. Οι στίχοι από το ποίημα του Νίκου Καρούζου «Δονήσεις» (*Πενθήματα*).
2. Το εισέτι μη είναι (αυτό που δεν ήρθε ακόμη). Ένας όρος του Γερμανού φιλόσοφου Ernst Bloch.
3. Στίχος του ποιητή Μιχάλη Γκανά, από το ποίημά του «Αμνησία» (*Γυάλινα Γιάννενα*).
4. Το απόσπασμα (παραφρασμένο) από το βιβλίο του Ρώσου στοχαστή Μιχαήλ Μπαχτίν *Ζητήματα της ποιητικής του Ντοστογιέφσκι*.

Philip Guston, «Στρατιωτική ανάμνηση», 1941
(παιδική ανάμνηση αλλά και ζωγραφική μνήμη από τους Giorgio de Chirico και Paolo Uccello).